УДК 82.09

Г. Кәрам

«ТИГЕЗСЕЗЛӘР»

9 февраля 1915 г. в Казани на сцене «Нового клуба» труппой «Сайяр» была поставлена еще неопубликованная пьеса Ф. Амирхана (1886–1926) «Неравные». Спектакль был тепло принят зрителями. Произведение получило множество отзывов литературных и театральных критиков. В настоящей статье представлен отзыв известного журналиста, литературного и театрального критика Г. Карама (1878–1947). Автор рецензии оценивает не только содержание, но и даёт оценку игре актёров и постановке спектакля. Таким образом, данная рецензия представляет интерес как для литературоведов, так и для театроведов.

Ключевые слова: татарская литературная критика, Фатих Амирхан, Габдрахман Карам, татарское театральное искусство.

On February 9, 1915, in Kazan, on the stage of the “New Club”, the Sayyar troupe staged an unpublished play by F. Amirkhan (1886–1926) “The Unequals”. The performance was warmly received by the audience. The work has received many reviews literary and theatrical critics. This article presents a review by the famous journalist, literary and theater critic G. Karam (1878–1947). The author of the review evaluates not only the content but also evaluates the performance of the actors and the staging of the play. Thus, this review is of interest to both literary critics and theater critics.

Keywords: Tatar literary criticism, Fatih Amirkhan, Gabdrahman Karam, Tatar theatrical art.

1915 елның 9 февралендә Казан шәһәренең «Новый клуб» сәхнәсендә[1] «Сәйяр» труппасы тарафыннан Ф. Әмирханның (1886–1926) «Тигезсезләр» пьесасы сәхнәгә куела. Әле басмага да китеп өлгермәгән әсәр әдипнең кулъязмасы буенча сәхнәләштерелә. Ул беренче тапкыр 1915 елда «Әхмәтгәрәй Хәсәни вә шөрәкясе» тарафыннан нәшер ителә. Шунысы игътибарга лаек, аерым китап булып чыккан бу басмада спектакль күренешләреннән фоторәсемнәр дә бирелгән.

Спектакльдә Г. Болгарская (1891–1968), Н. Таҗдарова (1888–1947), К. Тинчурин (1887–1938), В. Мортазин-Иманский (1885–1938), Г. Мангушев (1887–1919), М. Иманская (1890–1919), Н. Сакаев (1885–1919) кебек артистлар катнаша һәм уен тамашачылар тарафыннан бик җылы кабул ителә. Озак та үтми матбугатта Ш. Әхмәдиев[2] (1888–1930), Ф. Сәйфи-Казанлы (1888–1937), Х. Искәндәров (1888–1958) һ.б. татар укымышлыларының әсәргә һәм спектакльгә

---

[1] Хәзерге Горький урамындагы К.Тинчирунин исемендәге Татар дәүләт драма һәм комедия театры урнашкан бинада.

[2] *Әхмәдиев Ш.* «Тигезсезләр» пьесасы / басмага әзерл. Г.М. Ханнанова // Фәнни Татарстан. 2023. № 3. Б. 149–152.

карата бәяләмәләре күренә башлый. Шулар арасында танылган журналист һәм театр тәнкыйтьчесе, тәрҗемәче Габдрахман Хәбибулла улы Кәрамның (Рәхмәтуллинның, 1878–1947) рецензиясе игътибарга лаек. Г. Кәрам әсәргә югары бәя бирә һәм: «Фатих Әмирханның бу пьесасында аның бердәнбер булган «Яшьләр»е кебек җиңел, матур диалоглары садәлеге илә бәрабәр әдәби өслүбтә (стильдә. – Г.Х.) язылмыштыр ... Пьеса үзенең мәгънәлелеге, теленең матурлыгы, сәхнә җәһәтеннән төзелешенең мөкәммәлияте (камиллеге. – Г.Х.) белән бик зур муаффәкыять (уңыш. – Г.Х.) казанды», дип яза. Фатих әфәнденең театрга караган әсәрләре аз булып, бу өлкәдә аның әллә ни тәҗрибәсе булмаса да, ул гаҗәеп бер сурәттә тамашачыларга уңай кәеф биреп, шул халәтне уенның башыннан ахырына кадәр саклап килә алды, бу бик аз драматургларга гына хас күренеш һәм пьесалар өчен мөһим сыйфат дип билгеләп үтә мәкалә авторы.

Артистларның уеннарын Г. Кәрам, театр белгече буларак, тышкы кыяфәтләренә, үз-үзләрен сәхнәдә тоту рәвешенә генә карап түгел, ә әдәби геройның рухын, характерын тамашачыга җиткерә белүдәге профессиональ осталыгына, тәҗрибәсенә дә әһәмият, игътибар биреп бәяли. Шул рәвешле, әлеге рецензия әдәбият галимнәренә генә түгел, ә театр белгечләре өчен дә кызыклы һәм мәгълүматлы.

Әлеге язма гарәп графикасыннан гамәлдәге язуга күчерелеп, сүзлек һәм аңлатмалар белән тулыландырылып тәкъдим ителә.

«Тигезсезләр»

(театр вә музыка)

9 февральдә, дүшәмбе көн, «Новый клуб» сәхнәсендә Сәйяр труппасы тарафыннан фәүкыльгадә[1] бер муаффәкыять илә[2] мөхәррирләремездән Фатих Әмирханның яңа әсәрләреннән «Тигезсезләр» исемле өч пәрдәлек пьесасы уйналды.

Бу яңа уенны күрергә шәһәремезнең бөтен кибаре ислам[3] гаиләсе, зыялылары, яшьләре вә укучылары килгән иде. Бәхеткә каршы, бу күпләп килгән халыкның хисабы бушка чыкмады.

Һәркем уеннан мәмнүн булып[4], уенның биргән гүзәл тәэсире аркасында, күтәренке рух белән күңелләрдә әллә нинди өмидләр тудырып, театрдан таралдылар. Филвакыйг[5] сәхнәмездә сәләмә киемнәрдән, ямьсез җиһазлардан, аның өстенә бәлки меңәр мәртәбә тәкрар ителгән[6] тозсыз, мантыйксыз фәлсәфәләрдән гыйбарәт булган

---

[1] Фәүкыльгадә – гадәттән тыш.
[2] Муаффәкыять илә – уңыш белән.
[3] Кибаре ислам – бөек ислам.
[4] Мәмнүн булып – разый булып.
[5] Филвакыйг – чыннан да.
[6] Тәкрар ителгән – кабатланган.

уеннарны күреп туеп беткән халкымызга бу назик[1] уен үзенең матур мәнзарәләре[2], таза вә нәфис мөхавәрәләре[3] илә гүзәл бер сюрприз» булды. Бөтен кичә буенча бөтен мөхавәрәләр, мөхакәмәләр[4] бу яңа уен тирәсендә тулашты[5] вә бу мөхакәмәләр, уен ахырында, кирәк мөхәррире, кирәк уйнаучылар исеменә иге-чиге булмаган алкышлар илә нәтиҗәләнде.

Фатих Әмирханның бу пьесасы да аның бердәнбер булган «Яшьләр»е кеби йиңел, матур, диалоглары садәлеге илә бәрабәр әдәби өслүбтә[6] язылмыштыр.

Фатих әфәнде театрга даир[7] язган әсәрләренең азлыгына нисбәтән, ул кадәр тәҗрибә сахибе[8] булмаса да, ләкин ул гаҗәеп бер сурәттә тамашачыларга яхшы настроение[9] бирә белә вә тамашачыларның дикъкатен ирексез үзенә ияртеп, уенның башында биргән настроениесен ахырына кадәр саклап алып килә ала. Менә бу – бик аз драматургларга мөяссәр[10] була торган бер фазыйләт[11] вә пьесалар өчен мөһим бер плюстыр.

Килик пьесага. Аның программасында «Вакыйга Казанда, иң соңгы елларда» дип язылса да, ләкин анда «вакыйга» дип әйтерлек бер вакыйга юк. Бу – туп-тугры безнең яңа тормышымызның (итлак җаиз исә[12]) матур кисәкләреннән, оста каләм илә тасвир кылынган матур-матур ләүхәләредер[13].

«Тигезсезләр»нең хөласасы[14] шуннан гыйбарәт:

«Сафа Насыйбуллин – фикерле, мөтәрәккый[15] бер Казан сәүдәгәре. Аның яхшы йөрәкле хатыны, ике углы, ике кызы бар. Зур углы Гомәр – яхшы ук мәгълүматлы бер егет. Ул атасының сәүдәсенә канәгатьләнмичә, үзенә яңа бер эш – оптик[16] ача.

Зур кызы Сәлимә вакытында гимназиядә укымаган булса да, ләкин хосусый сурәттә имтиханга хәзерләнә, музыка дәресләре дә ала. Ул бик эшлекле, тырыш, булган кыз. Ул буш вакытларда агасының магазинына барып та булыша.

---

[1] Назик – нәфис.
[2] Мәнзараләре – күренешләре.
[3] Мөхавәрәләре – әңгәмәләре.
[4] Мөхакәмәләр – хөкем чыгарулар.
[5] Тулашты – әйләнде.
[6] Өслүбтә – стильдә.
[7] Театрга даир – театрга караган.
[8] Сахибе – иясе.
[9] *Бу сүз кириллицада бирелгән.*
[10] Мөяссәр – җиңел үтәлешле.
[11] Фазыйләт – яхшы сыйфатлылык.
[12] Итлак җаиз исә – атап йөртү яраклы булса.
[13] Ләүхәләредер – күренешләредер.
[14] Хөласасы – биредә: кыскача эчтәлеге.
[15] Мөтәрәккый – алга киткән.
[16] Оптик – оптика.

Икенче кызы Рокыя гимназиядә укый. Ул 18 яшендә булса да, ләкин гакыл вә табигатьчә[1] әле балалыктан чыгып бетмәгән, иркәрәк кенә, үзе яратмаган эшләрдән кача торган матур бер кыз.

Аталары үлгәч, Гомәр үзенең тырышлыгы аркасында оптикны да, мануфактур сәүдәсен дә яхшы алып барып, бик тәрәккый иттерә. Бик матур европача көн күрәләр. Рокыя рус тәхсиле күреп[2], гимназияне бетергән бер кыз булса да, ләкин ул татар әдәбиятын бик сөя, хосусән[3] мөхәррир Сөләйманның әсәрләрен бик яратып укый. Әсәрләрен генә түгел, хәтта аның үзен дә сөя вә бу гыйшкын аңар ачыктан бәян итә. Ләкин Сөләйман – фәләкнең[4] шактый тәбдилләрен[5] күргән, чигәләренә чал кергән, 35 яшьләрдән үткән бер кеше. Ул Рокыяны никадәр сөйсә дә, аның каршына дәрхаль[6] яшьләрдәге нисбәт[7] килеп баса. Сөләйман бу тигезсез гыйшыктан киләчәктә һәр икесе өчен күңелсез нәтиҗәләр туачагын сөйли: «Син минем кызым булырлык бит, Рокыя!» – ди. «Юк, Рокыя, син ялгышасың, син сөймисең дә, сөяргә тиеш тә түгел ... чәченә чал кергән кешеләр – сөелер өчен кичеккәнрәк кешеләр инде алар ... Синең яшь, ялкынлы тойгыларың барыбер кайчан да булса үз каршыларында шундый куәтле яшьлекне күрергә теләрләр ...», – ди.

Күрше дачада Габдулла исемле касыймлы бер Мәскәү студенты тора. Габдулла башта Сәлимә артыннан ухаживать иткән күк булса да, Рокыяны күргәч, Сәлимәгә әһәмият бирми башлый, билгакес[8], Рокыяны сөя башлый. Ләкин беренче күрешүдә үк Габдулла аның фикеренә хилаф[9] бер игътикадта[10] булганлыктан, татарның язмышы вә аның әдәбияты хакында булган бер мөназәгадан соң[11], ул Габдулланы дошман күрә башлый. Бу мөназәгадан соң, Габдулла аннан никадәр гафу үтенсә дә, никадәр хәрарәтле[12] гыйшык хатлары язса да – һәммәсе файдасыз. Хәтта ул аны Абдулка – Иванушка дип кенә йөри башлый. Хәлбуки[13] Сәлимә Габдулланы чын күңеленнән сөя вә бу куәтле гыйшкын аңар белгертмәсә дә, ләкин аның Рокыяга гашыйк икәнен күреп, бик мөгаззәб була[14]. Бу кайгысын Гөлчәһрә ханымга гына сөйли. Габдулла, Рокыяның Сөләйманны сөйгәнен күреп, ни кылырга да белми. Сәлимәнең исә бердәнбер идеалы – Габдуллага

[1] Табигатьчә – биредә: табигате белән.
[2] Рус тәхсиле күреп – рус белеме алып.
[3] Хосусән – бигрәк тә.
[4] Фәләкнең – язмышның.
[5] Тәбдилләрен – үзгәрүләрен.
[6] Дәрхаль – шунда ук.
[7] Нисбәт – чагыштыру.
[8] Билгакес – киресенчә.
[9] Хилаф – каршы.
[10] Игътикадта – ышануда.
[11] Мөнәзагадан соң – бәхәстән соң.
[12] Хәрарәтле – хисле.
[13] Хәлбуки – шулай булуга карамастан.
[14] Мөгаззәб була – газаплана.

булган гыйшкы йимерелә. Шуннан соң ул агасының кат-кат исрар вә тәклифләреннән соң[1], үзе сөймәгән, Гайсә исемле агасының сәүдә шәриге[2] бер егеткә хатынлыкка барырга ризалык бирә.

Сөләйман белән Рокыя сөйләшеп, көлешеп, агачлар арасына кереп киткәндә, Габдулла мәэюс[3] бер хәлдә үз бүлмәсенә кайтканда, Сәлимә ике кулы илә йөзен каплап: «Йә Алла, ник болай тигезсез иттең бәндәләреңне!» дип җылап, бакчада утырган эскәмиясенә таянып кала.

Күрәмсез: пьеса шактый гына мәгънәле, уйнаучылар өчен дә зәмин[4] иркен, материал да бар. Шуның өстенә Фатих әфәнденең сайлаган матур вә яңа типларын да гыйлавә[5] итсәк, бу пьеса – хакыйкатән[6], сәхнәмез өчен зур табыштыр. Пьесада дикъкатьне җәлеп итә торган биш тип бар: Сәлимә, Рокыя, Сөләйман, Габдулла, Гомәр.

Сәлимә – җитди, эшлекле, үз ирекле бер кыз. Ул һичбер тугрыда, һичбер кешегә ихтыяҗ хис итми, чыннан бирелгән тәлкыйннәргә[7] колак асмый. Ул, йорт карау өстенә, тырышып русча укый, музыка дәресләре дә ала, хәтта магазинга барып, агасына булышлык итәргә дә өлгерә.

Ләкин бу куәтле ихтыярлы (с сильной волей[8]) кыз ахырында җиңелә: укуын да ташларга мәҗбүр була, иң соңында гыйшкында да мәгълүб була[9]. Бу тип – бик ачык, аңлаешлы, табигый бер тип.

Сәлимәне Болгарская[10] бик дөрест аңлап, һәрвакыттагы кеби тигез, матур итеп уйнады. Бары беренче пәрдәдә генә Рокыяга каршы артык ачулырак, тавышы катырак иде. Монда ачу өстән генә, үпкә белән катышрак булырга тиеш. Әмма Рокыя ... менә бу бер мөгаммә (загадка).

Аны һәммәсе химая кыла[11], ул ирексез, башкаларының сыянәтенә[12] мохтаҗ. Ул бераз ялкау да, бераз җилбәзәк тә, садәдил дә[13], матур да, көнче дә ... ниһаять ул милләтче дә, фанатичка да. Гомәр аның хакында: «Рокыя болай табигате белән дә әллә ничек кенә бит ул», – ди. Атасының сүзләре: «Анасына ошаган, ялкау!» Анасы: «Йә,

---

[1] Исрар вә тәклифләреннән соң – үгетләүләр һәм кыстаулардан соң.

[2] Шәриге – иптәше.

[3] Мәэюс – өметсез.

[4] Зәмин – җирлек.

[5] Гыйлавә – өстәмә.

[6] Хакыйкатән – чыннан да.

[7] Тәлкыйннәргә – аңлатуларга.

[8] *Бу сүзләр кириллицада бирелгән.*

[9] Мәгълүб була – җиңелә.

[10] Болгарская – Гөлсем Болгарская (Өммегөлсем Муса кызы Мостафина, 1891–1968), драма актрисасы, ТАССРның халык (1923), РСФСРның атказанган артисты (1925).

[11] Химая кыла – саклый, канат астына ала.

[12] Сыянәтенә – яклавына.

[13] Садәдил дә – эчкерсез дә.

килешсезләнмә Рокыя, шикелсезләнеп[1] йөргәнче ... вә илх[2]«, – ди. Сәлимә: «Рокыя юристка булса, әй, нишләп ялганлап торыйм соң дип, һәммә нәрсәнең дөрестен генә сөйләп бирер иде дә, алган эшен утырып чыгар иде», – ди. Сөләйман: «Син намазны матур иттереп укый торгансыңдыр, синең күзләрең Аллага сәҗдә итә торганнардыр... синең белән фәрештәләр дә намаз укыша торганнардыр», – ди. Ул Габдулланың татар мәктәпләре, әдәбияты хакындагы начар карашы өчен аның белән кычкырыша, аны дошман күрә, ниһаять ул – «дөньяда үзең бигүк теләмәгән эшне эшләп тук торуга караганда, бигүк тук булмаса да, үзең теләгән эш белән генә шөгыльләнергә кирәк», дип уйлый торган бер кыз...

Күрәсез, мөхәррир әфәнде Рокыя өстенә бик күп фазыйләтләр[3], бик күп мәсьүлиятләр[4] йөкләткән.

Моны аңлап уйнар өчен бик назик рухлы, бер минутта мең төрле халәте рухиягә[5] керә белә торган бер артистка кирәк. Шул хәлләрне рухы белән дә, кыяфәте белән дә, теле белән дә аңлата белергә кирәк. Тамашачы[га] уйнаучыда шул хәлләрне күреп, белеп, сизеп торырга кирәк. Бу шартлар табылмаганда, рольнең әһәмияте бетә, кадере югала.

Менә шул фәүкыльгадә[6] зур, читен рольне яңа вә яшь артисткаларымыздан Таҗдарова[7] уйнады. Ләкин, нә кадәр авыр булса да, игътираф итми[8] хәл юк: Таҗдарова уйнады түгел, бәлки тәҗрибә генә ясап карады.

Шуннан артыгын Таҗдаровадан таләп тә итеп булмый. Чөнки әле ул яңа, тәҗрибәсез...

Аның иң зур кимчелеге – гадәттән тыш тынлыгы. Бу тынлык аның һәрбер хәрәкәтендә сизелеп тора. Мөхәррирнең тасвиры буенча, ул бер урында тормый торган, шау-шулы, ни кылганын, ни әйткәнен хисаплап торуны яратмый торган бер кыз булырга кирәк. Таҗдарова исә аның киресенчә, бик тынык, һәммә хәрәкәтен, сүзен уйлап эшли торган бер кыз булып чыкты. Анда йиңеллек, үзенә җәлеп кыла торган, үзен ирексез сөйдерә торган бер хәл юк иде.

Аның актык пәрдәдә Сөләйман илә мөхавәрәсе[9] (бу пьесаның бик матур йире) рухсыз, салкын чыкты. Сөләйманның бер мөҗадәләи

[1] Шикелсезләнеп – шәкелсезләнеп.
[2] Вә илх – һәм башкалар.
[3] Фазыйләтләр – яхшы эшләр.
[4] Мәсьүлиятләр – җаваплылыклар.
[5] Халәте рухиягә – рухи халәткә.
[6] Фәүкыльгадә – гадәттән тыш.
[7] Таҗдарова – Нәгыймә Таҗдарова (Нәгыймә Әхмәдулла кызы Әхмәдуллина, 1888–1947), драма актрисасы, ТАССРның халык (1939), РСФСРның атказанган (1940) артисты.
[8] Игътираф итми – кимчелекләрне танымый.
[9] Мөхавәрәсе – әңгәмәсе.

рухия[1] эчендә йөрәгеннән чыккан тәэсирле сүзләрне сөйләгәндә ул бик салкын кан илә, читкә карап, башка нәрсә уйлап, суфлер артыннан гына ияреп барды. Бу дәкыйкадә[2] үзеңнең сәхнәдә икәнеңне онытып, вакытлы булса да Рокыяның хиссияте белән яшәргә, аның күңелендәге серләрне укый белергә кирәк.

Башта ук дидем: Таждаровадан артыгын сорарга хакымыз юк. Максат – бары тәнбиһ[3] кенә, дәрд вә һәвәс[4] булганда, ул косурлар[5] киләчәктә тәкәммел итсәләр[6] кирәк.

Пьесада матур вә хәяти типларның берсе – мөхәррир Сөләймандыр. Бу бик благородный бер тип. Аның һәрнәрсә хакында фикере төпле, игътираз[7] кабул итмәслек дәрәҗәдә катгый, ул һәркемнең рухына керә белә, һәркемне эченнән күрә. Ул үзен сөйдерә дә, тәгъзыйм дә иттерә[8].

Хәтта кача торган Салиха абыстай да: «Ул үзе генә булса, аннан кайсыбер киңәшләр сорар идем», – ди. Бәхетсез Гөлчәһрә ханым да: «Сөләйман абзый, никадәр минем аны сезгә үз авызым белән сөйлисем килә. Хәзергә хәтле минем аны ирләрдән бер кешегә дә сөйләгәнем юк», – ди.

Аның татарның киләчәгенә карашы да бик матур, бик өмидле, аны «шовинист» дип атасак, бераз авыррак булыр. Алай да ул – шактый ышанган бер милләтче. Ул студент Габдулланы бер күрүдә үк яратмый. Габдулланың хәрәкәт вә сүзләреннән аның хәтеренә Фонвизинның Иванушкасы килеп төшә. Рокыяга карап: «Иванушкалар вә Абдулкалар теләсәләр ничек уйласыннар, әмма мең еллык тарихы булган, башкаларныкыннан бер дә калышмаслык кабилияте булган, тырышып сакланып киленгән дине вә гадәтләре булган, үзенең язуы, әдәбияты, җыры, көе булган, гасырлар буенча мәктәп вә мәдрәсәләре булган бер милләтнең бернәрсәсе дә бер вакытта чүпкә чыкмый, чыга алмый, аны чүпкә чыгару Иванушка –Абдулкалар кулыннан килә торган эш түгел» дигән сүзләре бик зур алкышларга, бик каты кул чабуларга сәбәп булды.

Бу матур рольне Үзбәк – Тинчурин[9] уйнады. Һәм дә тугрысын әйтергә кирәк, бик муаффәкыятьле уйнады, хәтта уйнады гына да түгел, аны иҗат итте. Сөләйман роле Тинчурин өчен татарча пьесаларда төп рольләрдән саналырга лаектыр. Аның һәрбер хәрәкәте бик табигый, хәяты – тавышы вә сүзләре урыны-урыны белә бик тәэсирле, бик чын

[1] Мөҗадәләи рухия – рухи көрәш.
[2] Дәкыйкадә – минутта.
[3] Тәнбиһ – искәртү.
[4] Һәвәс – теләк.
[5] Косурлар – кимчелекләр.
[6] Тәкәммел итсәләр – камилләшсәләр.
[7] Игътираз – каршы төшү.
[8] Тәгъзыйм дә иттерә – хөрмәт тә иттерә.
[9] Тинчурин – Кәрим Гали улы Тинчурин (1887 – 1938), драматург, актёр, режиссёр, педагог, ТАССРның атказанган артисты (1926).

күңелдән иде. Әгәр сөйләшкәндә бераз да ашыкмаса, бу роль Тинчурин тарафыннан бик мөкәммәл[1] бер тип булып чыгачактыр.

Аны халык бик яратты, ләкин кыяфәте вә гримы утыз биш яшьләр өчен шактый карт иде.

Муаффәкыятьле типларның берсе – Габдулладыр.

Бу хәзер дә татар студентлыгы галәмендә отрицательный бер тип булырга тиеш.

Бу типны Әмирхан бик урынлы иттереп чыгарган. Без пьесаларымызда бу көнгә кадәр студентларымызны яхшы яктан гына күрә идек. Үзе татар булып та татарлыктан качкан, рус әдәбияты, рус мәдәнияте белән мактанып йөргән мондый студентчыклар бездә хәзер дә бетәргә тиеш. Сөләйман әйтмешли: «Бездә дә шундый Иванушка – Абдулкалар була икән, аларга кәеф китүдән бигрәк, алардан көләргә, хәтта аларны шундый көлке булганлыклары өчен кызганырга кирәк».

Бик зур булмаган бу рольне Үтәй[2] әфәнде начар уйнамады. Аның тәләффызы да[3] Касыйм мишәрләренекенә охшар.

Бишенче тип булган Гомәр дә шулай ук бик матур яктан күрсәтелә беленгән. Ул – сәбатлы[4], җитди, мәгълүматлы, практичный бер яшь сәүдәгәр. Аның өстәвенә, яхшы ук милләтче. Бу – яшьләремезгә намүнә[5] булырлык бер типтыр.

Мортазин-Иманский[6] аны ачык кына, дөрест кенә итеп уйнады. Сафа Насыйбуллин вә Закир ролендә Сакаев[7] бик матур уйнады. Бигрәк тә Закир ролен бик шат уйнап, халыкны бик көлдерде. Аның һәрбер сүзенең башында: «Шулай бервакыт без бер компания белән...» дип башлавы ирексез көләсене китерә иде. Ләкин «каһәр суккыры» дигән ямьсез сүзне күбрәк кыстырып йибәрүе бераз тозсызракка әйләнеп китәдер.

Галиев ролен Мангушев[8] оста вә җитез уйнавы белән халыкның хушына китте. Мангушевка яшь җилбәзәк рольләре карт татар рольләренә караганда күп мәртәбә артык килешәдер. Ул русча сүзләрне дә яхшы ук дөрест вә матур итеп әйтә белә, үзен сәхнәдә килешле тота.

---

[1] Мөкәммәл – камил, тулы.

[2] Үтәй – һәвәскәр артист.

[3] Тәләффызы да – сөйләве дә.

[4] Сәбатлы – нык, чыдам.

[5] Намүнә – үрнәк.

[6] Мортазин-Иманский – Вәлиулла Гайназар улы Мортазин-Иманский (1885– 1938), драма актеры, режиссёр, БАССРның халык артисты (1922), РСФСРның атказанган артисты (1935).

[7] Сакаев – Нури (Нуретдин) Нәбиулла улы Сакаев (1885–1927), драма актёры, режиссёр, Хезмәт Герое (1926).

[8] Мангушев – Габдрахман Габделкәрим улы Мангушев (1887–1919), актёр, журналист, драматург.

Гөлчәһрә ханым ролендә Иманскаяның[1] уйнавы бу юлы миңа бик охшады. Бу – кечкенә генә эпизодический[2] бер рольдер. Ләкин пьесада аның үткән «романы» бик аңлашылмый кала, аның күз яшьләренең сәбәбе ачык мәгълүм булмый.

Маһруй (Гөлнар[3]), Салиха (Болгарская[4]) вә Маша (Морадова[5]) ларның рольләре уен буенча бик кечкенә. Аларга артык урын бирелмәгән. Шулкадәр бар: Салиханың гримы, өсте-башы тиешеннән артык картларча иде.

Фатих әфәнде театрга даир[6] язган әсәрләренең азлыгына нисбәтән ул кадәр тәҗрибә сахибе[7] булмаса да, ләкин ул гаҗәеп бер сурәттә тамашачыларга яхшы настроение[8] бирә белә вә тамашачыларның дикъкатен ирексез үзенә ияртеп, уенның башында биргән настроениесен ахырына кадәр саклап алып килә ала. Менә бу – бик аз драматургларга мөяссәр[9] була торган бер фазыйләт[10] вә пьесалар өчен мөһим бер плюстыр.

Г. Кәрам
(«Аң». 1915. № 4)

Басмага әзерләде:
Ханнанова Гөлчирә Мәхмүт кызы,
ТР ФА Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институтының текстология бүлеге фәнни хезмәткәре

---

[1] Иманская – Мәрфуга Иманская (Мәрфуга Мортазина, 1890–1928), актриса.

[2] Бу сүз кириллицада бирелгән.

[3] Гөлнар – һәвәскәр артистка.

[4] Чыганакта – Болгарский.

[5] Морадова – бу очракта Гафур Коләхмәтовның сеңлесе, Ф. Агиевның хатыны Суфия Юныс кызы Коләхмәтова (1890–1972) күздә тотыла,

[6] Театрга даир – театрга караган.

[7] Сахибе – иясе.

[8] *Бу сүз кириллицада бирелгән.*

[9] Мөяссәр – җиңел үтәлешле.

[10] Фазыйләт – яхшы сыйфатлылык.